

Carlijn Vis schrijft roman over haar oma, laatst levende Engelandvaarster uit Heemstede

‘Jacques Gans schreef in Londen gedichten voor haar’

DOOR CEES VAN HOORE

HAARLEM - De roman ‘Vrij spel’ van Carlijn Vis gaat over haar oma Ellis Brandon, die lange tijd in Heemstede heeft gewoond en de laatst levende Engelandvaarster is.

Wie denkt aan de vrouwen die zich in Londen tussen de Engelandvaarders bevonden, denkt meteen dat zij er alleen maar waren om voor enige wuftheid te zorgen in het leven van deze waaghalzen. Kijk naar de film Soldaat van Oranje en je ziet veroveringsblik van Rutger Hauer voor je opflitsen. Maar dat deze vrouwen net zoveel moed en doorzettingsvermogen hadden als de mannelijke Engelandvaarders staat buiten kijf. Ellis Brandon, die in de roman van Carlijn Vis, Emma wordt genoemd, bereikte via een slopende ontsnappingstocht uit Holland Engeland en toonde zich in Londen een echt meisje van Johan de Witt. Carlijn Vis is een kleinkind van Brandon en tekende uit de mond van deze Engelandvaarster haar herinneringen aan die vlucht op.

„Er zijn maar 48 vrouwelijke Engelandvaarders geweest”, zegt Carlijn Vis. „Zij zijn altijd onderbelicht gebleven. Als je aan de Engelandvaart denkt, is het toch vooral Erik Hazelhoff Roelfsema die je meteen te binnen schiet. Dat komt natuurlijk door de film ‘Soldaat van Oranje’. Mijn oma heeft nog een fling met hem gehad in Engeland, maar dat is uiteindelijk niets geworden. Ze is daar getrouwd met Chris Krediet, de liefde van haar leven. Ze zijn vijf jaar getrouwd geweest. Chris Krediet was ook een soldaat van oranje, net als Peter Tazelaar. Ze waren minstens zo moedig als Erik Hazelhoff Roelfsema, maar hij is natuurlijk het bekendst geworden door zijn boek, dat ook prachtig is natuurlijk. Maar toch is het wel eens goed om ook die twee anderen te noemen. Erik was ijdel. Hij heeft toen mijn oma in Londen zat nog eens uit haar naam zijn foto naar Time Magazine gestuurd, maar dat pikte



Carlijn Vis en haar oma Ellis Brandon.

FOTO RODERICK MULLER



Ellis Brandon in Londen tijdens haar huwelijk met Chris Krediet.

FOTO BEJIT ELLIS BRANDON

ze niet.”

„Mijn oma vertelde me veel verhalen over die tijd. Ik hing aan haar lippen. Bij mij ontstond het idee om daar een boek over te gaan maken. Ik zei tegen haar dat ik het zonde vond als die verhalen zomaar teloor zouden gaan. Ze ging gelijk akkoord. Ik heb op een aantal zondagen een serie gesprekken met haar gehad en die gesprekken ben ik later gaan uitwerken. Ik denk dat dit een boek is dat niet alleen de oudere generatie zal aanspreken, maar ook de jonge mensen. Er zijn wel eens van die onderzoeken geweest waarin is nagegaan of jonge mensen nog iets van de Tweede Wereldoorlog afwisten. Daaruit kwamen bizarre dingen. Sommige jongeren hadden wel vaag van Hitler gehoord, maar dachten dat hij een oude Duitse zanger was – ik zeg maar wat. Bij veel mensen van mijn generatie zie ik echter toch veel belangstelling voor die periode. Als een hommage aan mijn oma en om niet alle verhalen in de

stortkoker van het verleden te laten verdwijnen, heb ik dit boek geschreven. Maar vooral ook om de jongere generatie te pakken. Het boek is voor zeventig procent waarheidsgetrouw en dertig procent heb ik er zelf bij verzonnen om de spanning vast te houden en er een diepere laag in aan te brengen.”

Emma, zoals de Engelandvaarster in dit boek wordt genoemd, vertrekt uit Nederland als er een opsporingsbevel loopt tegen Willem, haar verloofde, die als verzetsman werkt voor de groep van Wiardi Beckmann. Als ze bij het contact in België aankomen en daar enige dagen hebben vertoeft, blijkt dat alleen Willem naar Engeland mag komen en Emma niet. Ze vertrekt dan maar op eigen houtje richting Spanje en wordt bij de Franse grens aangehouden door een machtswellusteling die haar vernedert, maar die haar, nadat ze de van haar grootmoeder geërfd ring heeft afgegeven, uiteindelijk toch door laat gaan.

„Ik heb behoorlijk veel research voor het boek gedaan”, zegt Vis. „Ik heb het verhoord dat mijn oma werd afgenomen toen ze in Engeland aankwam, gevonden in het Nationaal Archief, ik ben naar het NIOD geweest, enfin, ik heb alles tot op het naadje uitgepluisd. Je kunt je in zo’n boek natuurlijk geen fouten permitteren. De tocht naar Spanje, waar ze is vertrokken naar Engeland, was zwaar. Ze heeft in Spanje en Portugal zo’n twee maanden moeten wachten tot ze uiteindelijk weg kon. In die tijd had ze een platonische liefdesrelatie met de journalist en schrijver Jacques Gans. Als ze met elkaar afspraken op een terras, ging hij aan een tafeltje schuin achter haar zitten en begon hij, naar haar kijkend, gedichten te schrijven voor haar. Dat vond ik ontroerend.”

Emma, alias Ellis Brandon, komt uit het boek naar voren als een eigenzinnig, kordate vrouw, die de moed niet gauw laat zakken en zich door nie-

mand laat ringeloren. Carlijn Vis: „Je laten bezetten was voor haar geen optie. Ze heeft verzetsbladen rondgebracht en geholpen onderduikers onder te brengen. Toen de grond haar te heet onder de voeten werd, is ze in een bejaardentehuis in Rotterdam gaan werken als dienstmeisje. Ze was zoiets helemaal niet gewend maar kon vliegenvlug omschakelen. Ze heeft me wel eens verteld dat het was alsof ze een toneelrol speelde, ze acteerde. Haar devies is dat als je eenmaal ergens aan begint je het ook goed moet doen. Bij dat bejaardentehuis moest ze uiteindelijk de kuiten nemen omdat twee Joodse mensen die daar ondergedoken zaten op een dag gewoon de straat op gingen om te wandelen. Als die door de SD zouden worden gearresteerd, was mijn oma daar meteen opgepakt en dat risico kon ze niet nemen.”

Dat zich onder de Engelandvaarders ook een behoorlijk zootje ongeregeld bevond, wordt in ‘Vrij spel’ op komische

wijze duidelijk gemaakt. Wanneer er een aantal Engelandvaarders wordt uitgenodigd op het consulaat krijgt Brandon de opdracht er goed op te letten dat de mannen geen tafelzilver of andere kostbare zaken in hun zak laten glijden. De koene Engelandvaarders vertrekken tegen twaalfen, volkomen lazerus, maar niet nadat er wat zilveren kandelaars en andere kostbare zaken uit hun zakken zijn gehaald.

Vis heeft met ‘Vrij spel’ een spannende roman geschreven. De nukkige figuur Willem, de verloofde van Emma, komt goed uit de verf en ook Emma zelf is een personage van vlees en bloed. Carlijn Vis vertelt het verhaal van haar oma niet recht-toe-rechtaan, maar schakelt per hoofdstuk van de jonge Emma over naar de oude, die dan samen met ene Plet in België woont en die van haar de opdracht krijgt om aan het gras van de burens, dat in tegenstelling tot het gras voor Emma’s huis zo onwezenlijk groen is, te

gaan gaan voelen of het wel echt gras is. Tegen Carlijn Vis zei oma Ellis Brandon tijdens de gesprekken voor het boek: ‘Niemand kent me straks zo goed als jij.’ Die oma en de jonge uitgave van haar doemen echter zo levensecht op voor de lezer, dat dit met klem moet worden tegengesproken.

